

תשרי התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
"שעבוד הגר ושעבוד מצרים"
 לפרשת לך-לך (על פי שיעוריהם של הרב יונתן גרוסמן והרב חנוך וקסמן)

1. לקיחתה של הגר כפילגש לאברהם והריונה (בראשית ט"ז א-ד):
 א וְשָׂרֵי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר. ב. וּתְאֹמֶר שְׂרֵי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה-נָא עֲצָרְנִי ה' מִלְּדַת בֶּא-נָא אֶל-שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וְיִשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שְׂרֵי. ג. וּתְקַח שְׂרֵי אֵשֶׁת-אַבְרָם אֶת-הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֵׁבַת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וּתְתֵן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה. ד. וַיְבֵא אֶל-הָגָר וַתְּהַר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ
2. עינוי הגר על ידי שרה ובריחתה (ה-ו):
 ה וּתְאֹמֶר שְׂרֵי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. ו. וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שְׂרֵי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שְׂרֵי וַתְּבָרַח מִפְּנֵיהָ
3. פגישת המלאך את הגר על עין המים (ז-י):
 ז וַיִּמְצְאֶהּ מִלֶּאֲדָה ה' עַל-עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר. ח. וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחַת שְׂרֵי אִי-מִזֶּה בָּאת וְאָנֹכִי תִלְכִּי וּתְאֹמֶר מִפְּנֵי שְׂרֵי גְבִרְתִּי אֲנֹכִי בְרַחַת. ט. וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֲדָה ה' שׁוּבִי אֶל-גְּבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ. י. וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֲדָה ה' הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת-זָרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֹּר מִרְב. יא. וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֲדָה ה' הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶתְךָ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ וְיִשְׁמַעֲאֵל כִּי-שָׁמַע ה' אֶל-עֲנֶיךָ. יב. וְהוּא יִהְיֶה פְּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוֹ וְעַל-פְּנֵי כָל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן. יג. וַתִּקְרָא שֵׁם-ה' הַדְּבָר אֲלֵיהָ אֹתָהּ אֵל רָאִי כִּי אֲמַרְהָ הַגֵּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רָאִי. יד. עַל-כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאֵר לַחֵי רָאִי הִנֵּה בֵּין-קָדֵשׁ וּבֵין בְּרָד
4. סיומו של הסיפור (טו-טז):
 טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם-בְּנוֹ אֶשְׂרָה-יָלְדָה הָגָר וְיִשְׁמַעֲאֵל. טז. וְאַבְרָם בֶּן-שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשָׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת-הָגָר אֶת-יִשְׁמַעֲאֵל לְאַבְרָם
5. רש"י (בעקבות בראשית רבה, פר' מה, ז):
 יאמר לה מלאך ה' וגו' - על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה
6. ריש לקיש בבראשית רבה, פר' מ"ה, י"ב:
 "ידו בכל - לסטים; ויד כל בו - הכל שונאין אותו ומתגרין בו".
7. ירמיהו ב', כד:
 "פרא למד מדבר באות נפשו (נפשה קרי) שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה"
8. איוב כ"ד, ה:
 "הן פראים במדבר יצאו בפעלם משחרי לטרף"
9. איוב ל"ט, ה-ז:
 "מי שלח פרא חפשי ומסרות ערוד מי פתח. אשר שמתני ערבה ביתו ומשכנותיו מלחה. ישחק להמון קריה תשאות נוגש לא ישמע"
10. מדרש (בראשית רבה, שם):
 "ר' יוחנן אומר שהכל גדלים ביישוב, והוא (- ישמעאל) גדל במדבר".
11. חזקוני, בראשית ט"ז, יב:
 "ידו בכל - בכל מיני סחורה. ויד כל בו - על ידי משא ומתן של סחורה"
 "ועל פני כל אחיו ישכון" - "נחלותיו יתפשטו בין כל אחיו מרוב עושר"
12. בראשית ט"ו, יג:
 "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם"
13. בראשית ט"ו, ה-ו:
 ה וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט-נָא הַשְּׂמִימָה וְיִסְפֹּר הַפּוֹכְבִּים אִם-תּוֹכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זָרְעֶךָ.
14. בראשית ט"ו, יד-טז:
 "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול... ודור רביעי ישובו הנה"

הרב יונתן גרוסמן:

לעיתים קרובות איננו מוצאים הערכה של מעשים או דמויות בתוך התורה עצמה. אולם, יש לכתוב דרכים רבות להעביר לקוראיו את חוות דעתו על אנשים ומעשיהם. לפעמים, התורה מנצלת סיפור אחד - בו ברור מי פועל בצורה מוסרית ומי לא, ודרכו מוארים גיבורי סיפור אחר. על ידי השוואת סיפור אחד לסיפור אחר (במילים דומות או בענין קרוב), כאשר באחד מן הסיפורים ברור לעין כל הביקורת הקיימת על אחד מהגיבורים, מבקרת התורה ברמז גם את הגיבור המשווה לו בסיפור השני, ונמצא מבוקר גם הוא. כך מעריכה התורה את מעשי האנשים, גם אם לא בצורה מפורשת, לפחות בצורה רמוזה.

דומני, כי גם כאן אנו נתקלים בדוגמה מעין זו. בסיפור שלפנינו, מבקשת התורה לשדר אי נוחות ממעשי שרה, כשזו מענה את שפחתה. בהשוואת התורה את עינוי הגר לפרשת שיעבוד ישראל במצרים, "מצטרפת" התורה לביקורת זו. ממש כשם שמבטיח ה' לאברהם שבניו יצאו משיעבוד מצרים ויהיו שוב חפשיים, כך מבטיח זאת המלאך להגר. הבטחות אלו ניתנות בשל השעבוד הקשה שעברו מקבלי ההבטחות. ישראל במצרים נושעים גם בשל: "וישמע אלהים את נאקתם", כלומר בשל העבדות הקשה, הלא הוגנת, נחלץ הקב"ה - כאל מוסרי ושופט צדק - וגואל את עמו.

15. הרמב"ן (בפירושו לפס' ו):

"חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי".

16. הרד"ק, (בפרושו לפסוק ו):

"ותענה שרי - עשתה עמה יותר מדאי ועבדה בה בפרך, ואפשר שהיתה מכה אותה ומקללת אותה ולא היתה יכולה לסבול וברחה מפניה. ולא נהגה שרי בזה לא מידת מוסר ולא מידת חסידות; לא מוסר - כי אף על פי שאברהם מחל לה על כבודו ואמר לה: 'עשי לה הטוב בעיניך', היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה. ולא מידת חסידות ונפש טובה - כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו... וזה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך להגר: 'כי שמע ה' אל עניך, והשיב לה ברכה תחת עניה... וכל זה הסיפור נכתב בתורה לקנות אדם ממנו המידות הטובות ולהרחיק הרעות"

17. שמות א' יב:

"כאשר יענו אותו - כן ירבה וכן יפרץ"

18. שמות ב' כג:

"ותעל שועתם אל האלוקים מן העבדה"

19. עמוס ט' ז:

הלא כבני כשיים אתם לי, בני ישראל, נאם ה'. הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים, ופלישתיים - מכפתור, וארם - מקיר

20. שמות ב' כג-כה:

"וישמע אלוקים את נאקתם, ויזכר אלוקים את בירתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב... וידע אלוקים"